

ՉԱՅԼՏ ՀԱՐՈՒՏԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

XCII

Կ'ուզէր ամէն ինչ ըլլար կամ ոչինչ.
Զէր կրնար սպասել դամբանին հարթոյ.
Կայսրի բախտին պէս՝ ունէր ան ամս փչ,
Որ ընէին իր ֆալուածքն ամրակոխ.
Այսպէս յայտ կամար կը կերէ յաղթողն՝
Որ արդիւնքն է իսկոս արցունքի, արեան,
Տ'եզրակոն հեղ'դին աշխարհն ողորդող
Առանց խեղճ մարդուն չալու իսկ չապան:
Յորհանգներն զիրար կը նըրեն, ու՛րէ՛ր, ցուցնէ. Ծիածան:

XCIII

Ի՞նչ կրնանք հընձել ամուլ անձէն այս:
Զգայարանն մեր նեղ, դատումնս ճշխեղձ,
Կեանք՝ կարն, ճիւղն՝ գոհար՝ սիրող խորն անհաս.
Ամէն ինչ չափուած կը լինուի կեղծ,
Կարծիքն ամենակալ — որ ֆողովն իր մեծ.
Կը ծածկէ երկիրն իր մութովն անշուշ.
Ճիւղ, սուս՝ պատահար. մարդիկ գունազերծ՝
Վախէն, որ դատումնին է լուսաւոր յոյժ,
'Ա զգոս խոնք՝ ոնիր, 'Ա երկիրն ունի չափազանց լոյս:

XCIV

Ու կը ճննին մէջն յոյլ թուառութեան,
Նեխելով հայրեր, որդիք՝ դարէ-դար,
Հպարտ ոտն'կոխ իրենց վիճակէն, մահուան
Կ'երթան, թողլով ոխը ժառանգաբար
Նոր սերնդին ըստուկ, որ մղեն պայքար՝
Շղթաներու դէմ, մարդերն այդ սակայն
Մրամաշիկներու պէս՝ կ'արիւնին յար.
Կը տեսնեն թ' ինչպէս բեմին վրայ կ'իյնան
Իրենց ընկերներն՝ ծառէն վար թափուող տերեւի նման:

XCV

Մարդոց հաւասքի մասին չէ խօսն իմ,
— Աս'ծոյ ու մարդուն միջեւ է լոկ այդ —

Այլ ա՛յն բաներուն, որ ամէն ժամին՝
 Մեք փոքն են ներկայ, ընդունուած, հասած,
 Բռնակալութեան կրկնակ լուծն է այդ,
 Երկրի տէրերուն, որ բարձրացած են —
 Կապիկներն՝ անոր որ երբեմն հրպարս
 Մարդիկ խոնարհեցուց, ու ցընցեց գահէն
 Գահակալներն: Շատ են իր հզօր բազկի փառքի գործն ամէն:

XCVI

Բրոնաւորք գիրար նրաճեղ կըրնան,
 Իսկ Ազատութիւն, ախոյեան անպարս
 Պիտի չունենա՛յ՝ Գոլումպիայի նման,
 Որ ծընաւ Պալլաս՝ զինուած Նանարաս.
 Թէ՛ ոչ կը բուծուին՝ առոճք անապասն,
 Յանառն ամայի, աղմուկին դիմաց
 Ջրվէժներուն՝ ուր բընութիւնն անգայթ
 Ժրպեցեալ մանուկ Վաշինկըրին: Բայց
 Միթէ՛ երկիրն, կամ Եւրոպ՝ ծոցն իր այդ սերմէն չէ պահած

XCVII

Ֆրանսա խմեց արիւն՝ ոճիր փըսխելու,
 Մահաբեր եղան Տօմն իր Սասունեան՝
 Վասն Ազատութեան՝ բոլոր դարերու
 Եւ վայրերու մէջ. զ՛օրերն մեզ՝ եղան
 Մահագոյծ, ըստք փառքի տենչն ունայն,
 Ադամանդ պաս՝ մէջ մարդուն ՚իւր յոյսուն,
 Հստրին ցոյցերը բեմադրութեան,
 Անած գերդ պասնառ գերութեան անհուն,
 Քամոզ հիւթն կենաց ծառին կործանող մարդն — երկրորդ անկումն:

XCVIII

Բայց Ազատութիւն, դեռ դրօշդ կաշռած
 Կը թռչի, ծածան՝ շանթող հովին դէմ,
 Թէեւ ձայնն փողիդ մեռնող ու բեկուած,
 Դեռ է՛ն հզօրն է, որ կը մնայ մորրիկէն.
 Մառդ մերկացած է իր ծաղիկներէն,
 Կեղեւն իր փերթուած՝ կաց՛նէն, արժէգիրկ,
 Հիւթն իր կը մընայ բայց — սերմերն ցանուել են
 Հիւսիսի երկրի մ՛խորունկ հողին գիրկն,
 Ուրեմն լաւ գարուն մը պիտի տայ մեզ՝ նըւազ դառն միտք:

XCIX

Հինէն՝ այն տեղ կայ մի խիստ աւատակ,
Տոկուն զերդ ամրոց՝ պարիսպով քարի,
Որ կրնայ կեցնել մի շրջոթ բանակ:
Դեռ ունին կէսը՝ պատերն կասարի
Բաղեղ, որ անած է երկնազար տարի,
Յաւերժապրտակ սաղարդով ծածան
Վրայ ժամանակէն հոն ինկածների:
Ի՞նչ ոյժ է ամրոցն այս: Իր խորքը կան
Որքա՞ն զանձեր կրդպանքին տակ — կնոջ մը դամբան:

C

Ո՞վ էր սակայն այդ տիկինը մահուան՝
Թաղուած պալատն այդ. անբիծ, աղուոր է՞ր
Թագ՝ւորի մ'արժան, աւելի եւս՝ արժա՞ն
Հռոմացւոյ մ' բարձին: Ծընա՞լ դիւցազներ,
Թողո՞ւց գեղանի դուստր ժառանգներ.
Ինչպէ՞ս ապրեցաւ, սիրեց ու մեռաւ,
Ի՞նչ յարգի չըլլար, անուտ հոն տեղ չունէր
Ուր ստոր անիւնք պէտք չէր փսէին բընաւ.
Ուրեմն Գերյարգ մահկանացուի՞ մ'ունէր համբաւ:

CI

Է՞ր անոնցմէ, որ տէրն իրենց կ'սիրեն,
Թ' ոչ էր այլոց տէրն սիրողներուն նման,
Ինչպէս լսած ենք Հռոմի հին պատմումներէն:
Գորնեյիոյ մը պէս արդեօք զգօ՞ն էր ան,
Թէ՞ թեթեւ զերդ պերն դրօշոն եգիպտեան,
Հանոյամա՞լ էր թէ ընդհակառակն ...
Թո՞յլ էր ան արդեօք՝ լըսող սրբին ձայնն,
Թէ անդրորդուելի, խոհեմ, սիրքը փակ
Սիրոյ դէմ, եւ իր ցաւին մէջ — այլոց ցաւն կ'ըզգաւ միակ:

CII

Գուցէ դեռահաս մեռաւ — թերեւս, ա՞ն
Ցաւեր ծանրաբեռն՝ քան ծանր դամբան՝
Որ կ'ընեւին իր ազնիւ փոռու վրայ,
Կ'ամպէին գեղն իր, եւ մութն ճիւղութեան
Իր սեւ աչիւն, էր աները մահուան

Որ երկինք կու սայ ընտրածներուն իր
 Որպէս դիտիչ փայլ մը մտորամտեան,
 Մահուան իրիկնաստեղի մաշող լոյսն էր՝ ցիր
 Իր դէմքին վրայ՝ զերդ աւնային տեւել կարմիր:

CIII

Դուրէ մեռաւ ան՝ տարիքը առած,
 — Ազգակաճիւղ, գեղէ, զաւակներէ ալ վերջ —
 Արծաթ մազերու խոպոսներով, բայց
 Հին ժամանակի յուշերով անշեջ,
 Երբ հպարտ ցուցմունքով՝ հիւսիներուն իր պերճ,
 Գեղն իր հախանձով՝ Հռովմէն դիտեցաւ,
 — Բայց գոցեմ ալ այս ենթագործեան էջ —
 Այս միայն գիտեմ, Մետոյլան մեռաւ՝
 Ամենահարուստ Հռոմայեցու կին — ահա սէրն, համբաւ:

CIV

Ձեմ գիտէ ինչո՞ւ — փոքր կնիքած սեւեռայն՝
 Կը քրիմ բնակչիդ ծանօթ ըլլալ ես:
 Դա՛մբան. ալ օրեր ինծի ետ կու գան
 Յուշով նըրազի, քոնն փոխուած կարծես:
 Լըջացած, ամպի որոտի մը պէս
 Հիռու հովէն՝ զերդ մարող շանքի՛ ձայն:
 Նըստիմ բաղիդ — ծածկ այս փառին այսպէս,
 Տազնապող մտովս մինչեւ որ՝ ձեւ տամ,
 Աւերակաց բեկորներուն՝ դիւ հոն ծածան:

CV

Եւ տախտակներէն՝ ժայռերէն ջախջախ՝
 Յոյսի հաւակ մը շինեմ ես, հորէն
 Կուտիմ ովկիանի ալեաց դէմ, անվախ
 Իր ցնցումներէն, մշտադմուկներէն՝
 Մենաւոր ավազներն խուժող խեղճէն,
 Ուր՝ ինչ սիրելի էր որչ կործանած ...
 Ա՛խ, թէ կրնայի կուտել ծովեզէն՝
 Ինչ որ պէտք էր ինձ՝ նաւս շինելու, բայց
 Ո՛ւր դիմէի, ոչ տուն, ոչ յոյս, ոչ կեանք ... բացի հոս եղածն:

Քրդմ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆ